

תקשורת וחברה

הוראות לנבחנים

א. משך הבחינה: שלוש שעות וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים:

פרק ראשון – שאלות 1-4: 46 נקודות

פרק שני – שאלות 5-10: 39 נקודות

פרק שלישי – שאלות 11-15: 15 נקודות

סך-הכול 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין

ד. הוראות מיוחדות: בתשובותיכם התבססו על החומר שנלמד בכיתה.

ענו על מספר השאלות הנדרש בשאלון. המעריך יקרא ויעריך את מספר התשובות הנדרש בלבד, לפי סדר כתיבתן במחברת, ולא יתייחס לתשובות נוספות.

כתבו במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונכם לכתוב כטייטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
כתבו "טייטה" בראש כל עמוד טייטה. כתיבת טייטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה!

בשאלון זה 10 עמודים.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

המשך מעבר לדף

השאלות

פרק ראשון (46 נקודות)

בפרק זה ענו על שתיים מבין השאלות 1-4 (לכל שאלה – 23 נקודות).

שאלה 1

מלחמת "חרבות ברזל" פרצה בשבעה באוקטובר 2023, עקב מתקפת פתע נרחבת של ארגוני טרור על ישראל באזור עוטף עזה. המתקפה כללה חדירה של אלפי מחבלים ליישובים ולבסיסי צה"ל הנמצאים בסמוך לגבול, וירי רקטות לעבר גוש דן, אזור ירושלים ואזור הדרום.

מרגע שפרצה המלחמה, עברו ערוצי התקשורת לשדר באופן רציף ובמהלך כל שעות היממה תכנים העוסקים במלחמה, ומהדורות החדשות הוקדשו לאירועי המלחמה בלבד.

הציבור הישראלי נרתם במלוא המרץ למען המאמץ המלחמתי, וקידם יוזמות אזרחיות שמטרתן לסייע לאנשי כוחות הביטחון, לתושבי הדרום ולאוכלוסיות נוספות שנפגעו כתוצאה מן המלחמה. סיעת "המחנה הממלכתי" הצטרפה לממשלה והושבעה ממשלת חירום, ובכנסת קודמו בעיקר סוגיות הנוגעות למלחמה.

(מעובד על פי "הכנסת במלחמת 'חרבות ברזל'", אתר הכנסת, 2024)

(10 נק') א. הסבירו את **תאוריית סדר היום**, והדגימו כיצד באים לידי ביטוי **שלושת** סדרי היום בקטע שקראתם.

בחודשי המלחמה הראשונים שודרו תחקירים עיתונאיים, וביניהם תחקיר שבו נטען כי לפני המלחמה דיווחו חיילות ששירתו כתצפיתניות על אירועים חריגים שהתרחשו בסמוך לגבול, אך דיווחים אלה לא זכו לתגובה הולמת.

(מעובד על פי "התצפיתניות שראו הכול", זמן אמת, עונה 7, פרק 10, ערוץ כאן 11, 1 בנובמבר 2023)

(7 נק') ב. הסבירו מהי **עיתונות חוקרת** ומה חשיבותה בחברה דמוקרטית.

(6 נק') ג. הציגו שיקול אחד בעד ושיקול אחד נגד שידור תחקירים, כמו התחקיר המוצג בקטע, בזמן מלחמה. לו הייתם עורכי חדשות, מה הייתם בוחרים לעשות? נמקו את תשובתכם.

שאלה 2

מאז תחילת מלחמת "חרבות ברזל" פורסמו במדיה החברתית תכנים כוזבים ("פייק ניוז") שזכו למיליוני צפיות.

חוקר התקשורת, פרופ' מוטי ניגר, פרסם בעיתון "גלובס" (14/10/23) מאמר שכותרתו "**דילמת ה'פייק ניוז': להפיץ במהירות או להמתין ולוודא אמינות?**". במאמרו מתייחס ניגר להפצת "פייק ניוז" בעידן הרשתות החברתיות, וטוען כי: "ידיעות כזב המתחזות לאמת תמיד הופצו... מה שהשתנה במאה ה-21 הם האמצעים הטכנולוגיים...".

(מעובד על פי פרופ' מוטי ניגר, "דילמת הפייק ניוז: להפיץ במהירות או להמתין ולוודא אמינות?", גלובס, 14 באוקטובר 2023)

(8 נק') א. ציינו והסבירו שני מאפיינים של הרשתות החברתיות המעודדים הפצה של "**פייק ניוז**". כתבו סכנה אחת שיש בהפצת "פייק ניוז" בזמן מלחמה.

(10 נק') ב. לפניכם שלושה מושגים: **פוסט אמת**, **אמון הציבור**, **רייטינג**. הגדירו **שניים** מבין המושגים, והסבירו באמצעותם את הדילמה שבכותרת המאמר.

(5 נק') ג. הציגו למשתמשים ברשתות החברתיות **שתי** פעולות שיוכלו לסייע להם להבחין בין מידע אמין ל"פייק ניוז".

שאלה 3

בשבועות הראשונים של מלחמת "חרבות ברזל" עסקה התקשורת אך ורק בשידורי חדשות ובסיקור של אירועי המלחמה. לאחר כשלושה שבועות, בעוד המלחמה מתנהלת, הוחלט לשלב בלוח השידורים גם תוכן בעל אופי שונה: תוכן בידורי, הומוריסטי וסאטירי.

אחת מתוכניות הסאטירה הראשונות שעלו לשידור הייתה מהדורה מיוחדת של התוכנית "ארץ נהדרת", ובשמה המעודכן – "ארץ נלחמת". בתוכנית שודרו מערכונים סאטיריים שעסקו באירועים הקשורים למלחמה.

(8 נק') א. ציינו מהם **חמשת** תפקידי התקשורת. הסבירו **שניים** מבין תפקידי התקשורת הבאים לידי ביטוי בקטע, והדגו אותם.

(5 נק') ב. כתבו מהי **סאטירה** ומהו תפקידה בחברה דמוקרטית.

(10 נק') ג. בעקבות שידור התוכנית, עלתה הדילמה: האם ראוי לשדר תכנים סאטיריים בזמן מלחמה? הסבירו דילמה זו תוך שימוש ב**שניים** מבין המושגים האלה: **סאטירה ותפקידה בחברה דמוקרטית, תקשורת מסחרית, רייטינג, שימושים וסיפוקים**.

שאלה 4

דמוקרטיה TV הוא אתר חדשות הפועל בעיקר דרך הרשתות החברתיות. האתר מסקר את אירועי היום מנקודת מבט ביקורתית, ומתמקד בנושאי דמוקרטיה וממשל.

בראשית המלחמה פרסמו עורכי האתר את השקפת עולמם המקצועית:

"יש כאלו שחושבים שזהו לא הזמן לביקורת על הממשלה ועל הצבא – אבל הם טועים. זהו בדיוק הזמן לביקורת. משימת הביקורת חשובה לא פחות ממשימת הלחימה. לערוצים הממסדיים תפקיד קריטי בסיקור המלחמה, והם עושים זאת נאמנה... אנו נקפיד להביא את הסיפורים שאחרים בוחרים להתעלם מהם, ונבטיח שהקולות שלא נשמעים ימצאו במה".

(מעובד על פי האתר "ויקיפדיה" ועל פי עמוד הבית של האתר "דמוקרטיה")

(6 נק') א. הסבירו את המושג **רשות רביעית**, וכתבו מה חשיבותה של התקשורת כרשות רביעית במדינה דמוקרטית.

(6 נק') ב. האם, לדעתכם, האתר דמוקרטיה TV עונה על ההגדרה של **התקשורת כרשות רביעית**? נמקו את תשובתכם והדגו על פי הקטע.

(11 נק') ג. לטענת דמוקרטיה TV, בזמן המלחמה בוחרת התקשורת הממסדית לסקר, ולא לבקר. הסבירו את הדילמה: האם על כלי התקשורת להעביר ביקורת בזמן מלחמה? בתשובתכם השתמשו ב**שניים** מבין המושגים האלה: **רשות רביעית, זכות הציבור לדעת, שוק דעות פתוח, לאומיות**.

פרק שני (39 נקודות)

בפרק זה ענו על שלוש מבין השאלות 5–10 (לכל שאלה – 13 נקודות).

שאלה 5

לפניכם תמונה הלקוחה מכתבה העוסקת בחיילות לוחמות בצה"ל:

צילום: מתוך אתר צה"ל

- א. (6 נק') הסבירו מהו **מסר דנוטטיבי** (דנוטציה) ומהו **מסר קונוטטיבי** (קונוטציה). כתבו מהו המסר הדנוטטיבי בתמונה, ומהו לדעתכם המסר הקונוטטיבי העולה מן התמונה.
- ב. (7 נק') הסבירו מהו תפקידה של התקשורת בתהליך **החברות** (סוציאליזציה). כיצד, לדעתכם, הייצוג המגדרי המופיע בתמונה יכול להשפיע על תהליך החברות של צרכני התקשורת?

שאלה 6

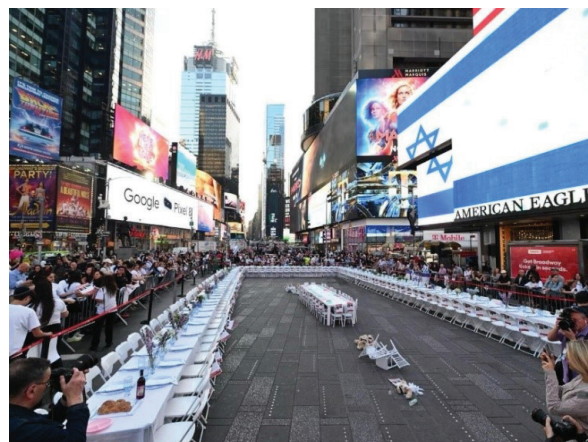
כחודש לאחר פרוץ המלחמה יזם מִטָּה משפחות החטופים את הקמתו של מיצב ויזואלי במתחם המכונה "כיכר החטופים", ברחבת מוזיאון תל אביב. במרכז המתחם הוצב שולחן ערוך ומוכן לקבלת השבת. סביב השולחן הוצבו כיסאות ריקים, המסמלים את היעדרותם של החטופים והנעדרים מאז ה-7 באוקטובר, ואת ההמתנה לשובם. לדברי המארגנים, מטרת המיצב הייתה לשמור על סוגיית החטופים במרכז התודעה הציבורית. ואכן, מיצב השולחן הערוך הפך לכלי המחאה העיקרי במרחב הציבורי, ובהשראתו הוצבו עשרות שולחנות שבת דומים בכיכרות מרכזיות בעולם, לדוגמה בניו יורק, בברלין, ברומא ועוד. המיצבים זכו לסיקור תקשורתי נרחב בעולם.

(מעובד על פי נועה פניגשטיין, "מיצב שולחנות השבת הריקים ממשיכים להתפשט בעולם: 'זה הסמל הכי גדול של העם היהודי'", *ynet*, 2 בנובמבר 2023)

צילום: AP Photo/Markus Schreiber

ברלין

צילום: נועם גלאי עבור IAC

ניו יורק

צילום: טל שחר

תל אביב

א. מהו **אקטיביזם חברתי**? האם היוזמה של מיצב השולחן הערוך היא ביטוי לאקטיביזם חברתי? נמקו את תשובתכם.

ב. כתבו מהי **גלובליזציה** ומה תפקידה של התקשורת בתהליך הגלובליזציה. תארו השפעה אפשרית **אחת** שיש לסיקור התקשורתי **העולמי** של מיצב שולחנות השבת הריקים.

שאלה 7

בשנים האחרונות החל גל של סדרות וסרטים המביא את ה"זרים" וה"שונים" אל קדמת המסך. דוגמה לכך היא הסדרה "סובייצקה", דרמה קומית המשודרת בערוץ הטלוויזיה "כאן 11". במרכז הסדרה עומדת ענת, סטודנטית צעירה למתמטיקה, בת למשפחה של עולים מברית המועצות לשעבר. ענת לכודה בין רצונה לשמר את התרבות הרוסית של משפחתה, את השפה ואת ההרגלים, לבין הרצון להיטמע ולהשתלב בתרבות הישראלית. בסדרה הופכת ענת למשפיענית רשת בשם "סובייצקה", המשמיעה את קולם של הצעירים שנולדו בישראל למשפחות יוצאות ברית המועצות לשעבר.

כרזת הסדרה "סובייצקה", צילום: פיני סילוק

- א. (7 נק') הסבירו מהי **הכחדה סימבולית**, וכתבו כיצד הסדרה "סובייצקה" מתמודדת עם תופעת ההכחדה הסימבולית.
- ב. (6 נק') הסבירו את המושג **פוליטיקה של זהויות**. כתבו כיצד בא לידי ביטוי המושג **פוליטיקה של זהויות** בסדרה "סובייצקה".

שאלה 8

במהלך המלחמה, ערוץ הטלוויזיה "קשת 12" קרא לאזרחי המדינה לשלוח אליו סרטונים שבהם הם מצולמים מנופפים בדגל ישראל. הערוץ ערך את הסרטונים ויצר מהם קמפיין שבו מופיעים אזרחים ואזרחיות בגילים שונים, מיישובים בכל רחבי הארץ, מנופפים בדגלי ישראל. הקמפיין שודר באופן תדיר לאורך שעות היום.

- א. (6 נק') הסבירו מדוע, לדעתכם, בחרו בערוץ "קשת 12" ליזום ולשדר את קמפיין הדגלים. בתשובתכם השתמשו בשני המושגים האלה: **לאומיות, חברות** (סוציאליזציה).
- ב. (7 נק') הסבירו מהו **קמפיין פרסום חברתי** ומהו **קמפיין פרסום מסחרי**, והסבירו איזה סוג של קמפיין בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 9

"העין השביעית" הוא אתר אינטרנט העוסק בביקורת המדינה. כתבה שפורסמה באתר מתארת מחקר שנערך במהלך מלחמת "חרבות ברזל", ובו נמצא כי צופים אשר נחשפו לחדשות ברשתות החברתיות, ובמיוחד בוטסאפ ובטלגרם, נטו יותר להאמין ל"תאוריית הבוגדים מבפנים" – תאוריה שקרית בנוגע לאזרחים ישראלים אשר סייעו, כביכול, למתקפת הטרור ב-7/10. לעומת זאת, צופים שנחשפו למהדורות החדשות ששודרו בערוצי טלוויזיה, נטו שלא להאמין לתאוריה זו.

(נמעבד על פי אורן פרסיקו, "מחקר: יתקשורת לא ממוסדת, בפרט בוטסאפ וטלגרם, מגבירה את האמונה בקונספירציה", העין השביעית, 17 בדצמבר 2023)

- (8 נק')** א. הסבירו את המושג **פוסט אמת**. הציגו **שני** מאפיינים של רשתות חברתיות, והסבירו כיצד מאפיינים אלה תורמים ליצירת מצב של פוסט אמת ולהפצת תאוריות שקריות כמו זו המוצגת בקטע.
- (5 נק')** ב. כתבו מדוע, לדעתכם, צופים שנחשפו לחדשות ששודרו בערוצי טלוויזיה נטו פחות להאמין לתאוריות שקריות, לעומת צופים שנחשפו לחדשות ברשתות החברתיות.

שאלה 10

במהלך מלחמת "חרבות ברזל" הופצו ברשתות החברתיות ובכלי התקשורת המסורתיים סרטונים וצילומים המציגים תכנים אלימים וקשים. פסיכולוגים ואנשי חינוך המליצו להגביל את החשיפה של ילדים ובני נוער לתכנים אלה.

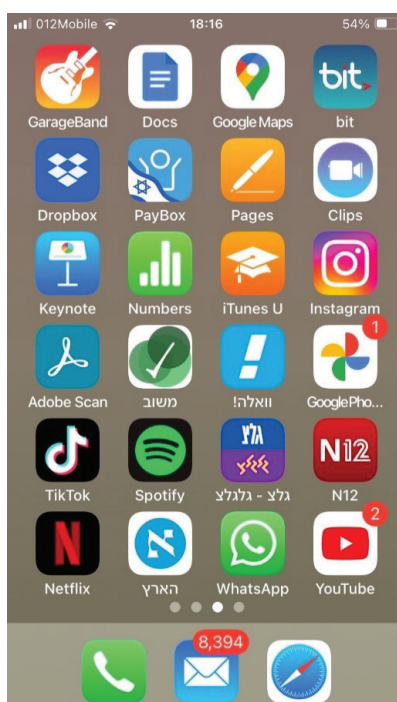
- (8 נק')** א. הסבירו מדוע הומלץ להגביל חשיפה של ילדים ובני נוער לתכנים אלימים וקשים שהופצו במהלך המלחמה. בתשובתכם השתמשו במושג **אובדן הילדות**.
- (5 נק')** ב. הסבירו מהו **צילום הלם**. הציגו השפעה אפשרית **אחת** של חשיפה לצילומי הלם מתקופת המלחמה על צרכני התקשורת.

פרק שלישי (15 נקודות)

בפרק זה ענו על שתיים מבין השאלות 11–15 (לכל שאלה – 7.5 נקודות).

שאלה 11

הסבירו מהי **התכנסות מדיה**, וכתבו כיצד היא באה לידי ביטוי בתמונה שלפניכם:

שאלה 12

הסבירו את **מודל לאסוול** (מודל קווי). כתבו כיצד באים לידי ביטוי **כל** מרכיבי המודל בתמונה שלפניכם:

שאלה 13

כתבו מהי **בריונות ברשת**. הציעו דרך **אחת** כיצד להתמודד עם בריונות ברשת, והסבירו מדוע לדעתכם דרך זו יעילה.

שאלה 14

הסבירו מהי **תקשורת ציבורית**, ומהי לדעתכם החשיבות שיש בקיומו של ערוץ תקשורת ציבורי בישראל.

שאלה 15

הסבירו מהי **ספירלת השתיקה**, וכתבו כיצד תופעה זו באה לידי ביטוי בשיח המתנהל ברשתות החברתיות.

בהצלחה!